

21. A tanulók megismerésének módszertani lehetőségei

Elv: a gyermek fejlődő lény, aki nemcsak mennyiségileg, de minőségileg is más mint a felnőtt. A gyermek természeténél fogva aktív lények, akik a pedagógusok által nyújtott hatásokat aktív módon, aktív együttműködéssel dolgozzák fel.

A tanulók személyiségét tervszerűen és módszeresen kell tanulmányozni. A megfigyelés, a beszélgetés, a személyiség élettörténetének tanulmányozása, a tanulók munkájának elemzése, szociometriai vizsgálat, stb.

A tanulóknál nem az egyes funkciókat, hanem az élő, konkrét személyiséget egységes egészben kell megismerni, megfigyelni.

MIT? A beállítottsága: az érdeklődés iránya, mélysége, tartóssága; az anyagi és szellemi szükségletek sajátossága; izlés, rokonszenv; a társadalmi viselkedés normáihoz és a munkához való viszony.

Más emberekhez való viszony: nyíltság, zárkózottság, igazságosság, hamisság, jóság, gonoszság, őszinteség, képmutatás.

Önmagához való viszonya: önbizalom, szerénység, bátortalanság.

Akarati tulajdonságok: önuralom, kitartás, fegyelmezettség.

Intellektuális tulajdonságok: megfigyelőképesség, leleményesség, élénk képzelet, önállóság,

Emocionális tulajdonságok: érzelmek mélysége, frissessége.

HOGYAN? Cselekedetein keresztül: *A tanulásban:* az érdeklődés megnyilatkozásait, a tanulóhoz és osztálytársaihoz való viszonya. *Osztályon kívüli munkában:* szakkörben, sportban. *Otthoni viselkedésben:* nevelés körülményei, viszonya szüleihez, testvéreihez, részvétele a házi munkában, házi feladatok elkészítésének módja, szabad ideje. *A közösségben:* barátkozás,

A fejlődését is figyelemmel kell kísérni, meg kell benne keresni a jót és azon keresztül hatni rá.

A tanulók megismerésének módszerei:

A kutatási módszereket elméleti és gyakorlati szempont szerint különböztetjük meg. Gyakorlati módszerek:

- Megfigyelés:

A tanulókat természetes környezetükben tanulmányozzuk, nem avatkozunk közbe a körülmények létrejöttébe, alakulásába. Ez a gyermekek céltudatos, rendszeres, tervezett, előre meghatározott szempontok szerinti megfigyelését jelenti. Hatékonyságát fokozza, ha megfigyeléseinkről naplót vezetünk. Ide szokták sorolni a tanulói munkák elemzését is, pl.: rajzok, kézimunkák, versek, dolgozatok, stb.

- 1) A téma és a módszer körülhatároltsága szerint:

- kötetlen
- kötött

- 2) Időtartama szerint: hosszú vagy rövid

- 3) A megfigyelt személyek, csoportok tájékoztatása szerint:

- nyílt
- leplezett

- 4) A kutatás feladata szerint:

- oknyomozó
- történeti fejlődését bemutató
- összehasonlító

- 5) A megfigyelő részvétele szerint:
- közvetett (eszközök segítségével történő)
 - közvetlen (személyes)
 - szemlélődő (passzív)
 - tevékenyen részt vállaló (aktív)

- 6) Szituáció lehet:
- természetes (udvari játék)
 - mesterséges (+1 óra)

7) Fajtái:

a.) alkalmi

b.) rendszeres

- időszakos mintapéldák: szakaszos megfigyelés
- egyéni megismerés: tanulók rendszeres megfigyelése a tanév során
- naplóvezetés: pl. 1-1 tanuló fejlődéséről
- esettörténet: ha a naplóvezetés huzamosabb ideig tart
- helyzetanalízis: különböző körülmények között vizsgálja a változó helyzeteket
- életrajz: életszakasz átfogása
- ellenőrzött megfigyelés: a természetes körülményeket nem változtatom meg, de a zavaró mozzanatokot kiküszöböljük, a megfigyelt jelenséget kiemeljük

8) Eredmények rögzítése:

- jegyzőkönyv (teljes vagy szelektív)
- technikai eszközökkel (diktafon, videó)

• Kísérlet:

Alkalmas törvények, oksági összefüggések feltárására.

- természetes kísérlet: óra, kirándulás, otthoni tanulás
- mesterséges kísérlet (a gyerekek befolyásoltak): mérés, műszerek, pontosság

9) A vizsgálatot vezető személy közvetlen kapcsolatot teremt a kísérleti személlyel.

- Szándékosan állítja elő a vizsgálati szituációt, irányítja a vizsgáldást.
- a feltételek variálása
- az eredmények, hatások pontos mérése

Elemei: állandó és változó faktor (változó elem: függő változó és megváltoztatott elem: független változó)

- oktatókísérlet: a pedagógiai folyamatba aktív módon beleavatkozik, új eljárásokat próbál ki.
A hatás ellenőrzése

- természetes kísérlet: a pedagógiai folyamaton lényeges változtatásokat nem eszközölünk.
Grafikusan egy körsémán ábrázoljuk (Lazurszkij, orosz pszichológus)
egyéni, általános megismerésre alkalmas

- osztálykísérlet: nevelési – oktatási módszerek hatékonyságának összehasonlításánál.
Párhuzamos osztályokban, végén ellenőrző vizsgálat.

• Beszélgetés:

Közvetlen kapcsolaton alapul a gyermekkel vagy a szülővel. Fontos a jó kapcsolat, bizalmas légkör, szaknyelven: rapport.

Lehet:

- tervezett vagy spontán
- egyéni vagy csoportos

a.) interjú (beszélgetés): lehet strukturált, félig strukturált vagy strukturálatlan (zárt, félig zárt vagy nyitott) aszerint, hogy a kérdéseket előre eldöntjük-e.

b.) Exploráció: kikérdezés, kivizsgálás, mélyebb információszerzés, általában a szülővel végezzük és a gyermek jelenlegi helyzetére, fejlettségére vonatkozó kérdéseket teszünk fel. Mélyebbre megy az okok feltárásában

c.) anamnézis: általában a szülővel készítjük, a gyermek teljes fejlődésmenetét (méhen belüli, szülés körülményei, mozgás, beszéd, értelmi fejlődés, családi helyzet stb.) felöleli.

- Kérdőív:

Előre kidolgozott kérdések, vizsgálhatunk vele nézeteketm attitűdöket, érdeklődést, személyes tulajdonságokat stb. Speciális esete a felmérés, ami a tudásszint feltérképezésére szolgál. Ide sorolhatók a skálák is, amelyeket hasonló célokra használunk, de állításokat tartalmaz, és azokat kell megvizsgálni, mennyire igazak a kitöltőre nézve.

- Teszt

Kötöttek, gyakran nemzetközileg is elfogadott, szabványosított, standardizált feladatsorok. Előre meghatározott instrukciókkal, mindig ugyanúgy veendők fel. Ilyenek az intelligencia tesztek (pl. MAWGYI, Budapest-Binet stb.), speciális képességtesztek (pl.: figyelemtesztek), személyiségtesztek (pl.: világjáték, bábteszt) stb. A tesztek többségének felvétele pszichológusi kompetenciába tartozik.

- Felmérések:

A tabulók teljesítményét vizsgálják. A kísérleti jellegű felméréseknél a kérdések megválasztása, variálása határozott kísérleti cél érdekében történnek. Fontos, hogy egyszerre csak egy tényezőt variáljunk.

A vizsgált tényező: variáns, a többi konstans.

Feldolgozó módszerek:

a.) százalékszámítás (eredmények összehasonlítása)

b.) átalagszámítás (osztályzatok)

c.) szóródákszámítás (átlagtól való eltérés mértéke)

d.) szórás számolás (szóródások átlaga)

e.) szignifikancia-számítás

valószínűség számítás: egy adat eltérése a hozzá tartozó másik adatétól véletlen-e vagy törvényeszerű

f.) korreláció / összefüggésszámítás : 2 adatsor összefüggését bizonyítjuk vagy elvetjük

Szociometriai vizsgálat:

Jakob Levy Moreno-féle szociometriai módszer, társadalom-lélektani kutatási módszer

Mo-n a Mérei Ferenc által továbbfejlesztett változata, a többszemponú indokoltatott szociometria terjedt el.

Lényege: A csoportokon belüli rokon-, elenszenvek feltárása, a páros kapcsolatok grafikus ábrázolásával és statisztikai feldolgozásával, a csoport társas szerkezetének meghatározása (közvetett kérdések útján).

A vizsgálat elvégzése:

1. Kérdőív elkészítése

- rokonszenvi válsztásra készítő kérdések
- közösségi rátermettségre, funkcióra való alkalmasságra és népszerűsége vonatkozó kérdések
- egyéni tulajdonságra, készségre, képességre, adottságra, szakmai hozzáértésre, vagyis valamilyen értékre vonatkozó kérdések

2. Kölcsönösségi mátrix, szociogram:

Kölcsönösségi táblázat grafikus megjelenítése, ami a kölcsönös választások alapján kialakuló szerkezetet tükrözi. Csak a rokonszenvi kérdésekre adott válaszokat tüntetjük fel.

Tipikus pozíciók:

- sztár: aki sok kölcsönös választással rendelkezik
- peremfigura: akit senki sem válszt
- pár: akik csak egymást választják

Tipikus szerkezeti alakzatok:

- mikrocsoport: az osztályközösségen belüli viszonylag önálló egység
- klikk: 3-4 gyerek, akik csak egymás között választanak

3. Gyakorisági táblázat:

A többszempontú szociometria adatainak összesítése, a számítások kiinduló anyaga.

Függőleges tengely: az osztály névsora, kérdésenkénti összegzés, eloszlási mutató

Vízszintes tengely: a kérdések számai, sorösszegek

A táblázat minden mezőjébe szám kerül, ahányszor a sorban feltüntetett személyt az oszlopban feltüntetett kritérium alapján választották.

Értékelése:

- kölcsönösségi táblázat: kölcsönös választások, elutasítások jelölése táblázatban
- kölcsönösségi index: kiszámíthatjuk, hogy a csoport hány 5-ának van kölcsönös kapcsolata
- sűrűségi index: a kölcsönös kapcsolatok számának és a gyerekek számának hányadosa
- véletlenségi index, integrációs hányados

Személypercepció:

Az egész személyiségről kialakított kép, az egész személyiséghez való viszonyulás. Tartalmazza az érzéki és a gondolati megismerés összes szintjét.

A benyomás szerveződés két aspektusa:

- személypercepció: a megismerési oldal kerül előtérbe
- attitűd: az értékelő viszonyulás kerül előtérbe

A személyiség jellemzése:

- környezetének általános jellemzése: legerősebb ahtások, tudatos utánzások
- adottságai: testalkat, érzékszervek érzékenysége, idegrendszeri típusajátosságok
- képességei: mozgási, kognitív (problémaérzékenység, műveleti képesség, kreativitás), kommunikációs
- irányultsága: értékorientáció, érdeklődése, élelcéljai
- jelleme: akarati tulajdonságai, viszony tulajdonságai (önmagához, felnőttekhez, kortársakhoz)
- önnevelés programja